

Издање теренске грађе
Fieldwork material

392.51:398.83:[303.442.23(=161.2)(497.6)“1989”

Svadbeni običaji Ukrajinaca u Kamenici kod Čelinca u Bosni i Hercegovini¹

Dražen Nožinić

U prilogu se iznosi terensku građu o svadbenim običajima Ukrajinaca iz Kamenice u Bosni i Hercegovini zabilježenu 1989. godine. Građu se sakupljalo koristeći upitnice *Etnološkog atlasa Jugoslavije*.

Ključne riječi: Kamenica, Ukrajinci, svadbeni običaji, svadbene pjesme, vjerovanja uz običaje o sklapanju braka.

Upoznavanje momka i djevojke

Budući bračni drugovi upoznavali su se na crkvenim hramovima (*вігйусії*), tj. proslavama blagdana posvećenog svecu zaštitniku crkve, na zabavama (*музика*), sijelima (*вечорниці*), čijalima (*ніпе скубату*), sajmovima (*пляц*). U ovim prigodama momak je bio taj koji je djevojci davao neke znakove kako bi izrazio svoje simpatije, npr. stao bi joj na nogu, namignuo ili je malo gurnuo u prolazu. Djevojka nije smjela takvo što činiti. Kad bi on ovako što učinio i djevojka mu se nasmijala, „...tu je on već znao da ima pravo!“²

Pri upoznavanju momka i djevojke posredovali su rođaci, susjedi, prijatelji. Najčešće su rođaci bili ti koji su ih znali upućivati na ovog ili onog. Među njima je onda bilo i onih koji mlade *нахиляють* (nagovaraju). Bio je to netko od rodbine ili prijatelja, muškarci ili žene, no oni to nisu radili za kakvu nadoknadu niti je za njih bilo posebnog naziva. Ako su ovo radili pošteno, u selu su ih dobro gledali.

Mladić je na večer smio posjećivati djevojku u njenoj kući tek kad su se oni već mislili ozbiljno uzeti, nakon prosidbe. U grupama su momci posjećivali

¹ Za transliteraciju ukrajinskih tekstova srdačno zahvaljujem kolegi mr Mikoli Capu iz Kucure.

² Djevojački vašari nisu bili poznati niti bi djevojka odlazila na neko vrijeme u goste u drugo selo, npr. rodbini, da bi tamo našla budućeg muža.

djevojke jedino o blagdanima. Tako su *коляди* na Božić djevojkama koje će se udati išli pjevati pjesme koje se zovu *калина*, a večer uoči Bogojavljenja (*Йордан*) momci su išli djevojkama pjevati posebne pjesme – *щедрівку* (sam se običaj naziva *щедрування*).

Momak i djevojka nisu nosili kakovih obilježja uzajamne naklonosti. Ako se već znalo da će se momak i djevojka uzeti, oni su se u javnosti smjeli držati za ruke. Međutim, niti tada njima nisu bile dozvoljene nježnosti (dodiri, poljupci). Govorilo se: „Сонце за гору, дівка до дому!“³

Ako su o sklapanju braka, kao nekada, odlučivali isključivo roditelji, onda se znalo dogoditi i da se mladi upoznaju tek pri prosidbi.

Izviđanje prilika budućeg bračnog druga, sastanci i dogovori prije prosidbe

Prije nego se krenulo u prosidbu, nije se išlo (potajno ili otvoreno) ispitivati prilike u kući i obitelji budućeg bračnog druga. Ovaj se običaj kod Ukrajinaca vršio nakon prosidbe. U prosidbu se dolazilo bez prethodne najave, ali djevojka nije dozvoljavala proscima da dođu ako je znala da će odgovor biti negativan. U pokusne prosidbe nije se išlo.⁴

Prosidba

U pravu prosidbu (*їмту в сватів*) išli su samo muškarci, i to ujak i stric momka te sam momak (obavezno je bilo da s njim idu dvojica). Proscje se nazivalo *сватів*. U prosidbu se obično išlo subotom na večer. Starosty su bili svečaniye obučeni, ali nisu imali nekih posebnih obilježja kojima bi označavali svrhu svog dolaska.

Oni nisu odmah kazivali zbog čega su došli. Kad su sjeli, rekli bi: „Čuli smo da imate neku dobru junicu za prodati, pa smo došli vidjeti kakva je!“ Roditelji djevojke onda su govorili: „Pa mi nemamo..., pa nešto bi se našlo, ako ste vi prave mušterije!“ Tu bi sad već prešli na stvar i starosty su onda govorili da su došli isprostiti djevojku.

Djevojka je bila svo vrijeme prisutna, vrtjela se po kući i dvorila, ona je morala pokazati koliko je bila vrijedna. Starosty su sa sobom donosili svaki po litru nekog pića, a boce su bile okićene mirtom ili ružmarinom. Prsten se ovom prilikom nije donosilo, nego tek na zarukama. Ipak, ako je momak bio

³ „Liganje“ nije bilo poznato.

⁴ U periodu neposredno pred prosidbu nije bilo određenih vjerovanja ili gatanja vezanih za predviđanja o uspjehnosti ishoda prosidbe.

bogatiji i htio se istaknuti, on bi djevojci donio i zlatni lančić, no nije to bio obavezan činiti.

Pristanak ili odbijanje djevojčinih roditelja odmah se izražavalo. Starosty obično nisu bili odbijani (jer je djevojka već ranije saznala kakav će odgovor njeni roditelji dati, pa je to javila momku). No moglo se dogoditi da roditelji smatraju da je djevojka premlada ili bi bio neki drugi razlog zbog kojeg nisu mogli praviti svatove. U takvom slučaju čekalo se da djevojka postane punoljetna, pa su ona i momak dulje „hodali“, a dok je nije isprošio, on joj nije dolazio u kuću. Roditelji nisu davali odgovora bez da su pitali djevojku, a ona im se imala pravo suprotstaviti.⁵

Ako je baš došlo do toga da su se budući mladenci predomislili, a nakon prošnje, onda u slučaju da je do toga došlo djevojčinom greškom, ona je morala vratiti lančić koji je dobila na prosidbi, a ako je krivica bila do momka, lančić se onda nije vraćalo.

Kuću u kojoj je isprošena djevojka nije se na kakav način obilježavalo.

Odbijeni prosci nisu skrivali činjenicu da su odbijeni, jer upravo i da su htjeli to sakriti nije i djevojka jer „...je to dika ako cura odbije starosty!“ Odbijenom su se momku suseljani rugali (samo riječima).

Na prosidbi su se dogovorili kad će biti zaruke i drugi sastanci koji prethode svadbi. O mirazu se onda dogovaralo na jednom takvom sastanku prije zaruka. Od prosidbe do zaruka nije trebalo proći neko određeno vrijeme, nego kako bi se djevojčini roditelji i prosci dogovorili. Govorilo se da neće biti sreće ako su starosty, kad su išli u prosidbu, naišli na ženu s praznim kantama. Također, nije bilo dobro ako su se u jednoj kući istovremeno zatekli dvoji prosci.

Sastanci i dogovori od prosidbe do svadbe

Na prosidbi se dogovaralo kad će biti zaruke, ali se o mirazu dogovaralo na posebnim sastancima koji su prethodili zarukama, a koje se zvalo *оглядини*. Prve *оглядини* budu u kući djevojke. Dolazio je mladoženja sa svojim roditeljima i roditelji su se tada dogovarali što će tko dati mladencima. Iza toga djevojčini roditelji išli su na *оглядини* u kuću mladoženje vidjeti kakva je bila kuća i čega je u njoj bilo. Djevojka nije išla sa svojim roditeljima. U obje prilike roditelji su na dar nosili rakiju, ali kad su djevojčini roditelji išli u momkovu kuću djevojčina je majka budućoj prijki nosila i živu kokoš. Živu se kokoš nosilo zato da sve u kući bude živo. Druge se darove na *оглядини* nije nosilo.

⁵ Djevojka nije morala obilaziti rodbinu i pitati ih za savjet ili privolu da se uda za tog momka.

Posebno su se onda, kako su se roditelji već dogovorili, održavali *заручини* (zaručke). Zaručny budu u kući djevojke. Osim prstena djevojci se donosilo i jedan poseban, okrugao kruh (хліб) te po želji nešto od odjeće ili platno za haljinu i dr., a donosilo se i piće. Hljib nije bio veliki kruh. Mijesilo ga se od pšeničnog brašna, a odozgor je bio ukrašen: od tijesta se pravilo pletenicu uzduž oboda hljiba, a na sredini je bila od tijesta napravljena djetelina s tri lista. Hljib se metalo na stol, pred djevojku. Buduća nevjesta nikog nije darivala.

Prsten se metalo na jednu tacnu na stolu. Onda ga je momak uzimao i metao djevojci na prst, pa bi se oni sad prvi put poljubili i pred roditeljima. Prsten ili ruke zaručnika nije se polijevalo vinom. Domaćini bi priredili gozbu, ali su se izgovarali što nije bila bolja, jer su, navodno, momkovi došli iznenada. Na zarukama su se onda dogovarali i o svadbi: kad će biti, o broju gostiju. Nije bilo određeno koliko je vremena moralo proći od zaruka do svadbe.⁶ Na zarukama se mnogo pjevalo. U slijedećoj pjesmi prvo se pjevalo momku, odnosno njega se ticalo:

Чи ти чула дівчинонько,
Як я тебе кликав,
Як я тобі біз віконце
Цукерочки сипав.

Iza toga pjeva se djevojčin odgovor momku:

А я чула і не чула,
Необзивала ся,
Тато в хаці, мама в хаці,
А я встидалася.

Pjevalo se i druge pjesme, na primjer:

Ой залітав горобець,
До тої стодолки,
Ой залітав, залітав,
Поки не взяв дівки.

Ili:

⁶ Prema nekom događaju, u toku zaruka nije se gatalo o tome se što će se dogoditi u toku svadbe ili u budućem bračnom životu. Nisu postojala određena gatanja u vezi s prstenom ili nekim od predmeta koje se tom prilikom donosilo. Pri prstenovanju nisu vršene određene radnje za muški porod ili da nevjesta ne bude nerotkinja. Djevojku se nije opasivalo niti ju se pri prstenovanju okretalo naoposun.

Ой, йшов я до дівчини,
Всюда ся світило,
Там де я мав повернути,
Там ся загасило.
Там де я мав повернути,
Люльку запалити
Там стояло три козаки (ілі: жовніри),
Хтіли мене бити.

Еден каже: „Свату, свату!“
Другий каже: „Куме!“
А той третій макогоном,
Поза вуха суне.
Ой не був то макогін,
Но палка желізна,
Як ме свиснув поза вуха,
Аж ми шкіра злізла.

Zapis, oglašavanje u crkvi

Na *zanovidi* su momak i djevojka išli nakon zaruka. Na zapis su oni išli sami, a mladoženja je župniku nosio pijetla. Oni su bili svečanije obučeni, ali nisu imali nekih vanjskih znakova kojima bi se obilježilo svrhu njihovog dolaska.

Nakon zapisa tri su puta bile *onovidi*, tj. tri se puta oglašavalo svadbu u crkvi. Prvi put mladenci nisu išli na oglašavanje jer to nije dobro. Vjerovalo se da će mladenka razbijati posuđe ako je došla na prvo oglašavanje, tako da je prvi put prisutna bila samo rodbina. Ako su mladenci iz različitih sela, buduća veza se oglašavala u crkvama oba sela, a buduću su mladenci bili svaki u svojoj crkvi.

Kad su mladenci dolazili na zapis, svećenik bi im odredio kad su trebali doći na ispovijed i koliko su puta morali doći na vjeronauk. Imali su i ispit. Župnik ih je učio kako će živjeti. Ako su dobro znali vjeronauk, više nisu morali dolaziti, a na ispovijed su oni dolazili dan-dva pred vjenčanje.

Ponašanje budućih bračnih drugova od prosidbe do svadbe

U međuvremenu, dvije se kuće još uvijek nisu često posjećivale. Više su momkovi roditelji išli djevojčinim nego obratno. Zasad si još nisu pomagali u poslovima. Momak je nakon prosidbe, i još više nakon zaruka, smio posjećivati djevojku i činio je to gotovo svakodnevno. Međutim, momci djevojkama nikad nisu išli petkom, jer se držalo da bi im onda djeca mokrila u krevet. Momak nije bio obavezan nositi kakvih darova. Mlade se pri takovim posjetama nije ostavljalo same, oni su se dogovarali o djeverima i djeverušama (koje je svatko sebi tražio). U periodu od prosidbe (zaruka) do svadbe momkova kuća nije djevojci slala kakvih darova.

Miraz

Visinu miraza određivalo se međusobnim dogovorom dviju kuća. Postojao je dio miraza koji je nevjesta običajno donosila (namještaj, posteljinu, odjeću), a uza nj i dio koji su dodavali oni bogatiji (krava ili volovi, po nekoliko duluma zemlje). Ukoliko su njeni roditelji bili bogati, ali nisu imali puno zemlje, davali su nevjesti novaca.

Osim tkanih tepiha, djevojka je donosila *простирало* (prekrivač za krevet), *подушки* (jastuci, šest komada), *перина* (blazina, jedna), *верета* (plahte, 12), suđe. Od namještaja to je bila jedna *шафка* (ormar), jedna *скриня* (škrinja), pa su tu bili *стілці* (stolci bez naslona), *крісла* (stolci s naslonima), *постелі* (kreveti, dva), *строжка* (punjena perušinom). Njeno ruho (*одяга*) sačinjavali su *спідниці* (suknje), *сукенка* (haljina) ili *душка* (haljina), *блужка*, *сорочка* (kombinet), *унторак с натечком* (podsuknja s čipkom), *грудняк* (prsluk), *горсик* (od vune), *лайбик* (platneni).

U pripremi ruha sudjelovala je i djevojka, a pomagale su joj majka i djevojke i žene iz sela. Ruho je trebalo biti pripremljeno prije svadbe. Rođaci, susjedi, prijatelji nisu dolazili vidjeti što je nevjesta pripremila za miraz.

Po miraz se nije dolazilo iz mladoženjine kuće nego ga se prevozilo zajedno sa svatovima, kad su svatovi s mladenkom išli u kuću mladoženje. Dvije se strane nisu pogađale oko miraza. Kad su svatovi dolazili po mladenku, na kapiji je bio napravljen veliki vijenac ispod kojeg je stajao mladenikin brat i on je prodavao svoju sestru, pogađao se s mladoženjom, koji bi mu konačno isplatio neku malu sumu.

Svadbeni darovi

Mladenci su obavezno dobivali darove od uzvanika. Svi uzvanici su darivali. Muškarci su obično darivali samo novac, dok su žene donosile suđe, posteljinu, odjeću. Kum je davao više novaca. Međutim, nije se gledalo na vrijednost donesenih darova s obzirom na bliskost srodstva ili prijateljstvo. Naime, kad se na svadbi davalo darove, novac se davalo u jedan tanjur prekriven maramicom i novac se stavljalo pod tu maramicu tako da se nije vidjelo koliko je tko dao, jer nisu svi bili jednako mogućni.

Darove se donosilo na sam dan svadbe, a obično se darivalo kad su svatovi prešli u kuću mladoženje. U slučaju da neki mladenkini uzvanici nisu išli kod mladoženje, dar su davali u nevjestinoj kući i te se darove prenosilo skupa s mirazom.

Vrijeme održavanja svadbe i trajanje

Svadbe se najčešće održavalo u jesen, ali se događalo da budu i u proljeće. Kad su *Меснучи* (period od Božića do *Пущеня* – Poklada), također se smjelo svadbovati jer se u to vrijeme nije postilo. Nasuprot, svadbovati se nije smjelo tokom božićnog posta (*Різдва́ний ніст* – šest tjedana pred Božić) i tokom uskršnjeg posta (sedam tjedana, od Poklada do Uskrsa). U to vrijeme crkva je zabranjivala svadbe i veselja.

Svadba je započinjala u subotu ujutro, a završavala u ponedjeljak. Svadbovati se nikako nije smjelo započeti petkom. Vjenčanje je bilo u nedjelju. Svatovi su u subotu išlo malo spavati, pa ujutro išli na misu. Ako je vjenčanje bilo pred misom, vjenčavalo se ujutro, a ukoliko ne, vjenčanje je bilo poslije podne. Nije se pazilo da svadba bude u vrijeme kad Mjesec raste ili kad je pun Mjesec. Nije se običavalo da sve svadbe u selu budu na jedan dan. Na jedan dan moglo je biti više svadbi u selu, ali se pazilo da to ne budu u rodbini, tako da svi mogu svima ići.

Svadba ja trajala tri dana. Kod svih je trajala jednako, pa tako i u slučaju kad se Ukrajinac (grkokatolik) ženio pravoslavkom ili rimokatolkinjom. Međutim, u slučaju kad se udovica drugi put udavala ili udovac drugi put ženio, nije se pravilo svadbu. Takođe, ako se udavala trudnica, nije bilo svadbe (ona se mogla vjenčati u bjelini, ali nije imala pravo nositi vijenac).

Sastav svatova, svatovske časti i njihovi nazivi

U svadbu je obavezno bilo pozvati rodbinu, prijatelje i prve susjede (potonje se neizostavno pozivalo). Cijelo selo nije se pozivalo. Uobičajeno je bilo da na svadbi bude oko 300 uzvanika. Uzvanike su u svadbu pozivali sami mladenci, i to svaki svoje kumove i goste. Mladenka je u pozivanje išla s dvije djeveruše. Bile su to *друшка* i *нідрушка*, a mladoženju su pratila dva djevera, *дружба* i *нідружба*. Bila je velika čast biti družba.

Za tu su prigodu svi pozivači bili posebno obučeni. Nevjesta je nosila svečanju nošnju, a na glavi je imala vijenac od plavog cvijeća (*барвінок* – zimzelen, pavenka, *Vinca minor*). Ovaj joj se vijenac plelo dan prije nego je išla u pozivanje i taj se običaj zvalo *вінкоплету*. Taj vijenac izgledao je kao kapa i pokrивao joj cijelu glavu, a ukrašavalo ga se vrpčama (sing. *бенда*) koje su mladenki visjele do poda. Vijenci koje se istu noć plelo za družku i pidružku pokrivali su im samo čelo i glavu do ušiju. Ta dva potonja vijenca pleteni su od ružmarina i bili su ukrašeni papirnatim ružicama. Bende na tim vijencima bile su ružičaste i padale im preko prsiju, do koljena (ne i do zemlje, kao mladenki).

Mladoženja i djeveri bili su obučeni u odijela i bili su gologlavi (zimi su nosili šubare). Na prsima je svaki imao maramicu, buketić i mašnu koja mu je sezala do koljena. Mladoženjina je bila bijela, a mašne družbe i pidružbe bile su plave. Kako su mladenci pozivali svaki svoje uzvanike i časnike, oni su kretali svaki iz svojih kuća. Nije valjalo se da se pozivači susretnu (kazivačice nisu znale zbog čega). Zato su oni putem čitavo vrijeme pjevali, moralo ih se čuti da se zna gdje su koji i da bi se izbjeglo susret. Pozivati su išli pješice. Mladoženja je nosio bocu pića, a mladenka pak samo bombone za djecu u kućama. Ako bi mladoženji ponestalo pića, u kućama gdje je pozivao su mu morali nadopuniti.

Goste se pozivalo onim redom kako su im bile smještene kuće u selu u odnosu na mladoženjinu, odnosno mladenkinu. Kad su mladoženja i djeveri ulazili u neku kuću, mladoženja je ulazio prvi, a djeveri za njim. Svakom starijem on bi tri puta poljubio ruku, a djecu je ljubio u lice. Također, svakom starijem se tri puta klanjao (djeci jednom) i svaki put reкао: „Прошу благословенства!“ Na to bi mu se svaki put odgovaralo: „Най тя бог благословить!“ To je ponavljao svakoj osobi u kući. Onda, kad ih je sve obišao, reкао bi: „Просили вас тато і мама і я вас прошу що бисте прийшли до нас на весілля (па каже datum)!“ Na odlasku bi još reкао: „Бувайте здорові!“ Isto ovo ponavljala je i mladenka dok je pozivala, ali svome kumu i kumi ona nije ljubila ruke nego noge. Dok se djevojka klanjala, djeveruše su stajale iza nje i pridržavale njene bende.

Ovim pozivanjem uloga djevera i djeveruša još nije bila završena. Svi svatovi jednim se imenom nazivaju *вішні*. One koji nisu imali posebnih dužnosti nazivalo se *вішільні*, a promatrače svatova *виглядачі*. Svatovi su se međusobno oslovljavali samo po časti, ali ne i sa „vi“. Nije ih se zvalo gospodom, vojskom ili lovcima. Za svatove s mladoženjine ili nevjestine strane nije bilo posebnih naziva. Među njima se nije pravilo razliku.

Mladoženju se naziva *молодий*, mladenku *молода*, a zajedno su oni *молоді*. Za ženinu, odnosno muževu rodbinu nije bilo posebnih naziva. Roditelji mladenaca međusobno su si *свати* (prijatelji), a jedni drugima obraćali su se sa *сваха* (majci) i *сват* (ocu).

Nevjesti je mladoženjina majka *свекроха*, otac *тесть*, brat (mlađi, stariji, oženjen, neoženjen) *швагер* (njegova žena *братова*), a mladoženjina sestra nevjesti je *братова* (i njen muž *швагер*). Svekrvu ona zove *мамо*, svekra *тато* ili *батечко*, a ostale zove po imenu. Svima se obraćala s „vi“. Mladoženji je nevjestina majka *теща*, otac *тесть*, brat (mlađi, stariji, oženjen, neoženjen) *швагер* (a njegova žena *швагрова*), sestra (mlađa, starija, udana, neudana) *братова* (a njen muž *швагер*). I on je svima govorio „vi“. Nevjestinim roditeljima mladoženja je *зять*, a nevjesti je mladoženjinim roditeljima *невістка*.

Uloge svjedoka po crkvenim (a kasnije i po građanskim) propisima vršili su *свапосм* (kumovi). Svjedok je morao biti muškarac. Nije morao biti oženjen i ako to nije bio, onda mu se dalo neku djevojku da bude *свапосмівна*. Trudnica nije smjela biti vjenčanom ili krsnom kumom, jer se vjerovalo da bi joj dijete onda bilo nesretno. No, ona je mogla kumovati ako je ispod odjeće obukla fertun. Kuma su imali i mladoženja i mladenka. Prvi u časti bio je nevjestin kum, a njih se tako i nazivalo, prvi starosta mladenkinog, a drugi starosta mladoženjinog. Pomoćnika kuma nije bilo.

Staroste se biralo u rodbini: mladenka je za starostu uzimala ujaka, a mladoženja svog strica. Za staroste su mladenci mogli uzeti i krsne kumove. Mladenci su kumovima govorili „vi“ i nakon svadbe jer se tako obraćalo svima starijima, pa i vlastitim roditeljima.

Jedan od starosta, već prema tome kako su se njih dvojica dogovorili (onaj koji je, npr., umio bolje pričati), bio je zadužen za zdravice. On je bio glavni u svatovima, a oba staroste razveseljavali su svatove. Onome od starosta koji je bio glavni pripadao je i poseban dar: *підшва корова* (đon svadbenog kolača) jer kad se korovaj rezalo, nije ga se rezalo do kraja nego tako da pri dnu ostane oko pet cm debljine, i to je pidošva. Žena tog staroste bila je zadužena da prima i slaže darove.

Mladoženjin otac nije imao kakvu posebnu ulogu u svatovima. Nije se uzimalo posebnog svata koji je trebao razveseljavati svatove i zbijati šale, nije bilo barjaktara. Nije se uzimalo posebnog vođu svadbene povorke, već je na čelu povorke, ispred svih, uvijek bio družba.

U svadbi nije bilo posebnih osoba kojima je dužnost bila da neposredno pred svadbu, pa i u toku svadbe, posebno paze na nevjestu, ali su uza nju uvijek bili djeveri i djeveruše. Mladenki se nije kralo cipelu. Družba i pidružba obično su bili mladoženjina braća ili bratići, a ako on nije imao niti njih, uzimalo se kolege. Isto su tako družka i pidružka bile mladenkine sestre, sestrične ili kolegice. U svadbenim običajima ovdašnjih Ukrajinaca nije bilo svatova kojima je dužnost bila navješćivati dolazak povorke. Nevjestine pratilje su družka i pidružka. Njih dvije i starostivna su ju oblačile.

Za svadbu se unajmljivalo i posebne svirače (*музиканти*). Obje kuće mladenaca imale su svoje svirače. Ako se u selu nije moglo naći dvije grupe, svirači su iz mladoženjine kuće išli sa svatovima po mladenku i tokom čitave svadbe pratili povorku. Svirači su mogli biti i tome posebno vične osobe od rodbine i prijatelja. Posebne pjevačice u svadbi bile su su starostivna i družke, koje su u određenim trenucima (naročito pri darivanju) započinjale pjesmu.

Običaji neposredno pred svadbu

Hranu za svadbu nabavljala je svaka kuća za sebe. Svadba kod mladoženje dulje je trajala i tu se više kuhalo. Za nabavku su bili zaduženi očevi u obje kuće. Hranu se nabavljalo i počinjalo pripremati i do tjedan dana pred svadbu. Tada su već i uzvanici donosili svoje priloge: po litru rakije, kokoš ili pijetla, brašno. U pripremi hrane sudjelovale su i žene od rodbine. Negdje su plaćali glavnu kuharicu, a negdje su hranu pripremali sami. U ovo je bilo uključeno i pravljenje kolača. U svakoj od kuća mladenaca mijesilo se po jedan korovaj za goste, a svaki starosta donosio je još po jedan. Korovaji koje su donijeli staroste imali su određenu ulogu u svadbenoj povorci i prilikom darivanja mladenaca.

Svadbu su financirale obje kuće, svaka za sebe. Nije postojao običaj da udačica pred svadbu obilazi od kuće do kuće i skuplja darove za buduće domaćinstvo.

Mladenci uoči svadbe nisu išli na groblje, pa niti u slučaju da je netko od ukućana ili roditelja nedavno umro. Ako bi netko umro, svadbu se odlagalo, i to i do godinu dana. Ako su se već morali vjenčati, budući su već bili оповіді, onda nije bilo svatova (niti ih je bilo kasnije). Mladenci bi samo otišli u crkvu, vjenčali se i samo se priredilo večeru, bez muzikanata, a jedino za užu rodbinu.

Nije bio običaj da se večer uoči svadbe svi svatovi sastanu u kući mladoženje (i posebno u mladenkinoh kući njeni svatovi).

Priprema nevjeste i mladoženje za svadbu

Nevjesta ili mladoženja nisu se obredno kupali prije svadbe niti se prije svadbe vršilo obredno brijanje mladoženje. Nevjesti se svadbeno ruho oblačilo ujutro, na dan svadbe. Oblačile su ju djeveruše i kume. Nisu je smjele oblačiti trudnice (jer kada bi to učinila trudnica, mladenka bi onda imala težak život) niti udovice. Dok su je oblačile, pjevale su joj:

Ой шуміла березина,
Як ся розвивала,
Ой плакала дівчинонька,
Як ся відавала.

Ой не шуми березино,
Тай не розвивай ся,
Не плач, не плач дівчинонько,
Тай не відавай ся.

Odjeća nevjeste potpuno se razlikovala od uobičajene svečane nošnje. Za vjenčanje to je bila potpuno bijela haljina na koju se, s obje strane bokova, po dužini, prišivalo mirtu. Ovu joj je haljinu kupovao mladoženja (mirtu se

prišivalo večer uoči svadbe), a mladoženja ju je nevjesti davao na zarukama. Ona je njemu poklanjala košulju.

Mladoženja se sam oblačio. Svadbenu nošnju mladenke ovom se prilikom prvi put oblačilo. Nije bilo dobro da netko vidi maldenku dok se oblačila. I kad se obukla, nastojala je da ona prva vidi mladoženju, a ne on nju, da ne bi bila unižena u braku. Pri oblačenju se pazilo da se vjenčanicu ne ošteti.⁷ Prvi se put nevjesta presvlačila u kući mladoženje, nakon darivanja. Tada je oblačila kratku haljinu.

Svadbено оглавље

Svadbено se оглавље посебно приређивало. Večer uoči svadbe plelo se svadbени vijenac i taj se običaj nazivalo *вінкоплету* (prema pletenju vijenca), kao i *ріскоплету* (prema posebnom ukrasu zvanom *ріска*, koji bude zaboden u korovaj). Vijenac se plelo u kući nevjeste. U tom poslu sudjelovale su kume, ženska rodbina, a dolazili su i djevojke i momci. I nevjesta je bila prisutna. Osim vijenca, za mladenku ovom se prigodom plelo i manje vjenčiće (samo do polovice glave, do ušiju) za djeveruše, ovezivalo se ružmarin kojim se kitilo svatove i opletalo se risku.

Ovaj sastanak nevjeste s drugaricama i rođakinjama značio je rastanak od djevojaštva. Onoj koja je bila „nečista“ nije se pleo zeleni vijenac nego je imala papirnatu.

Za vijence se koristilo barvinok i mirtu koje se bralo taj dan. Vijenac se plelo na žici i izgledao je kao kapa. U ispleteni vijenac umetalo se i raznobojne cvjetove napravljene od krep-papira umočenog u vosak. Dok se plelo vijenac, pjevalo se:

Барвінку, барвінку, розвивай ся,
Зелений барвінку, розвивай ся,
Не плач, не плач дівчинонько,
Завтра відавай ся.

Za risku se biralo granu koja je imala tri rašlje, pa se na svaku nabijalo jabuku, a risku se opletalo bršljanom i cvijećem te papirnatim cvijećem. Ova riska pripadala je djeveru jer sad bio njegov red da se oženi (risku su, pobijenu u sredinu kolača, imali i mladoženjin i mladenkin korovaj), kao što se nastojalo da vijenac pripadne druški jer je ona sad bila na redu da za udaju.

⁷ Nevjesti se pri oblačenju nije stavljalo neki predmet za sreću ili protiv uroka, nije joj se opasivalo muški pojas.

Pri ovom obredu na stolu je bila i boca s pićem koju su djeveri zakitili ružmarinom, a kad se isplelo vijence, služilo se večeru i muzikanti su svirali. Mladenki je kosa ispod vijenca bila raspuštena i raščešljana. Inače, djevojke su kosu plele u jednu pletenicu (jednu zato što su bile same, neudane) i bile su gologlave. Udana žena kosu je plela u dvije pletenice, jer je imala muža, koje se onda motalo oko glave, a udane su kosu još i pokrivala maramom.

Mladenka nije nosila veo, a ako je bila trudna, nije imala vijenca (ili je imala papirnati) budući je ona, govorilo se, pogazila svoj vijenac. Vijenac se mladenki skidalo u kući mladoženje, u ponoć ili slijedećeg dana ujutro. Djeveruše i kume vodile su ju u posebnu sobu, skidale joj vijenac i plele joj dvije pletenice, pa joj stavljale rubac na glavu. Kad su je splele, po nju su onda dolazili muzikanti i izvodili je. Sada je mladenka plesala s gostima, a uz nju je stajala kuma i držala vijenac u koji je svaki svat koji je plesao s mladenkom davao novac. Kad se ples završio, družba bi posjeo mladenku mladoženji u krilo i onda je ona bacala vijenac preko leđa. Koja ga je djevojka uhvatila, vjerovalo se da će se prva udati, a gledalo se da to bude družka. Skidanje vijenca i spletanje značilo je da je mladenka sad postala žena.

Mjesto okupljanja svatova i odlazak po nevjestu

Nevjestini su se svatovi okupljali u njenoj, a mladoženjini u njegovoj kući. Ukoliko ih je bilo, jedni su svirači onda bili kod nevjestice, drugi kod mladoženje. Ako ih je bila samo jedna grupa, oni su bili kod mladoženje, pa išli u povorci sa svatovima. U kući mladoženje bili su družba, pidružba i mladoženjini kum i kuma, u kući nevjestice družka pidružka i njeni kumovi.

Svi su se svatovi sami okupljali, nije ih se posebno sazivalo. U obje kuće oni su se okupljali ujutro i otprilike u isto vrijeme. Jednako je bilo i ako je djevojka bila iz drugog sela. Svi su svatovi iz mladoženjine kuće išli po mladenku. Mladoženja je također bio s njima. Iz mladoženjine se kuće nije išlo u izvidnicu da se vidi je li nevjestica bila spremna za odlazak iz roditeljske kuće.

Po dolasku pred nevjestinu kapiju mladoženja se prvo pogađao s nevjestinim bratom oko mladenke. Kad mu je mladoženja platio, svatovi su ulazili u kuću. Svatovima se prvo izvodilo lažne nevjestice. Prvo im se izvelo nekog ružnog muškarca prerušenog u trudnicu, a mladoženja ga odbijao. Zatim bi im izveli jednu nevjestu s djetetom. Sad su mladoženjini svatovi psovali mladoženju kako nije mogao naći bolju curu, a nevjestini vikali da je sad neće kad joj je napravio dijete. Konačno, družba i pidružba odlazili su i izvodili pravu mladenku, pa je vodili do stola za kojim je sjedio mladoženja. Starosta ga je pitao je li to bila prava nevjestica, a mladoženja odgovorio da

jest, pružio joj ruku i oni bi se poljubili preko stola. Kazivačice su tvrdile da se lažnu mladenku izvodilo iz šale.⁸

Nevjesta je nastojala prva vidjeti mladoženju da u braku ne bi bila unižena. Nije to činila kroz burmu, sito ili kakav kolut. Svatovi sa sobom nisu donosili kakav dar za nevjestu, niti je ona trebala koga darivati.

Družba je u povorci iz mladoženjine kuće nosio korovaj. Kad se krene u crkvu na vjenčanje, trebalo bi ponijeti i mladenkin i u povorci nositi oba. Međutim, ako je u mladenkinjoj kući ostajalo gostiju koji nisu išli na vjenčanje, u njenoj kući se, prije odlaska, rezalo mladoženjin korovaj.

Nevjesta se nakon vjenčanja nije više vraćala u roditeljski dom. Mladenci su pred odlazak tražili blagoslov od roditelja – i nevjestinih i mladoženjinih. Roditelji, svi četvero, bi sjeli, a pred njih se mladencima na pod stavljalo bijelu plahu, na kojoj su se oni klanjali. Prva je blagoslov tražila nevjesta od svojih, pa onda od mladoženjinih roditelja. Mladoženja ga je prvo tražio od svojih, a onda od nevjestinih roditelja. Tada se govorilo: „Мамо, тато, прошу від вас благословенства!“ Roditelji su, držeći u ruci pogaču kojom su pravili križ iznad glava mladenaca, odgovarali: „Дорога доню (сину) я ці благословлю тим хлібом і божим благословінством, най тя бог благословить!“ Ovo su oboje mladenaca činili po tri puta. Pogačom ih se križalo zato da uvijek imaju kruha u braku.

Odlazak na službeno vjenčanje

Nevjestu su na vjenčanje vodili djeveri. Nju se prvo vodilo u crkvu (ne i u kuću mladoženje). Na putu do crkve momci iz sela svatovima su postavljali zapreke: velike vijence koje su pravili od okićenih obruča. Oni nisu puštali svatove da prođu, govorili su da ne daju djevojku, da ovdje nije bilo tog gazde kojem su svatovi trebali ići po mladenku i dr. Oni su zapreke postavljali na tri mjesta na putu do crkve. Momke se onda nudilo nekim slatkim pićem.

Vjenčanje u crkvi i općini u vrijeme istraživanja (1989) vršilo se jedno za drugim, dok se ranije vjenčavalo samo u crkvi. U crkvi se vršio običaj zvan *выводи з дівоцтва*. Naime, za vrijeme obreda vjenčana je kuma iznad glave nevjestice držala maramu (koju je kuma morala i kupiti), a kad je svećenik završio, kuma bi pokrila mladenku tom maramom, kao znak da je prešla iz djevojaštva. Pri izlasku iz crkve mladenci su išli zajedno i držali se pod ruku da ne bi tko prošao između njih, a zato da se onda niti oni ne rastaju. Nije se pazilo se na to koji će od mladenaca prvi stati na stepenicu.

⁸ Nakon što je mladenka izvedena, osim navedenog nisu vršeni neki drugi običaji (npr. nije je se okretalo naoposun, prstenovalo ili obuvalo, nije se lomilo pogaču, mladoženja ju nije udarao).

Običaji nakon vjenčanja

Nakon obavljenog vjenčanja svi svatovi koji su išli u crkvu odlazili su kući mladoženje. Oni se ni na koji način nisu razdvajali. Nevjestu je svojoj kući vodio mladoženja.

Svadbena povorka

Svadbena se povorka različito formirala s obzirom na prigodu. Kad su svatovi išli po mladenku, ne čelu povorke bio je družba s korovajem, iza njega muzikanti, pa mladoženja s pidružbom, iza njih su kum i kuma te ostali svatovi. Kad se išlo u crkvu, na čelu povorke su bili muzikanti, iza njih mladenka i uza nju djever, koji je nosio korovaje (i njen i mladoženjin), pa mladoženja s djeverušama, a iza njih kumovi te ostali svatovi. Kad se iz crkve išlo mladoženjinoj kući, mladenci su bili zajedno prvi iza muzikanata, iza mladenaca djeveri i djeveruše, iza njih kumovi te na kraju ostali svatovi.

Ako je svadba bila u selu, išlo se pješice. Jedino se u drugo selo išlo kolima jer ako je Ukrajinac ženio Ukrajinu (također grkokatolkinju), vjenčanje se obavljalo u djevojčinoj župi, budući bi bila sramota da nevjesta ide u njegovo selo nevjenčana. Ako se ženio pravoslavkom ili rimokatolkinjom, vjenčanje je bilo u mladoženjinoj župi.

Nitko od uzvanika nije jahao na konju. Redoslijed u ostatku povorke nije se posebno utvrđivalo. Žene su smjele sudjelovati u povorci. Povorka nije nastojala obići što više ulica ili čitavo selo. U ovim se prigodama povorci više nije stavljal prepreke na putu. Nisu vršene neke radnje ako bi se putem susreli dvoji svatovi.

Međutim, izbjegavalo se sprovod, jer se smatralo da se susretom sa sprovodom otvarala još jedna jama.

Nevjesta se nije smjela okretati u povorci, ali kazivačice nisu znale objasniti zašto je tako bilo. Pri odlasku na vjenčanje ili po povratku s njega, svatovi nisu trebali prijeći preko nekog mosta. Svirači su u svakoj od navedenih prigoda pratili povorku, osim što nisu ulazili u crkvu. Svi svatovi bili su okićeni ružmarinom kojim su ih kitile djeveruše kad su došli po mladenku. One su prvo kitile kumove, pa ostale. Uzvanici su plaćali za taj ružmarin. U svakoj od navedenih prilika pjevane su posebne pjesme, a pjevali su svi svatovi. Sadržaj tih pjesama bio je različit, ali u njima se govorilo o svadbi.

Dolazak u kuću mladoženje

Pred svatove nisu dolazili posebni glasnici da objave njihov dolazak. Mladoženjini roditelji dočekivali su svatove pred kućom. Svatovi su im, dolazeći, pjevali: „Приняли смо невістку...“ Svekar i svekrva su kuhanom rakijom sa šećerom nudili prvo mladence, pa onda sve ostale svatove. Mladenka je morala ispiti čašu do dna, za sreću. Tako su morali ispiti i svi ostali, a ako im je što u čaši ostalo, morali su to izliti preko leđa, da do kraja bude sve dobro. Dok su svatovi još bili u dvorištu, starosty su pjevali mladoženjinom ocu: „Свату, свату, розвіхайте хату“ (tj. da ide proširiti kuću).

Ako su svatovi išli kolima, mladoženja je davao nevjesti ruku da joj pomogne sići, kako pred crkvom tako i pred njegovom kućom. Po putu kojim su mladenci trebali proći bilo je prostrto bijelo platno da im sve bude čisto (bijelo), a ne da imaju neki „šareni“ život (zato su se i pri blagoslovu pred roditeljima klanjali na bijeloj plati).

Drugi se običaji u dvorištu mladoženjine kuće nisu vršili.⁹ Kazivačice nisu znale zbog čega, ali mladenka nije smjela stati na prag. U kući su mladenci odmah išli za stol. Pred njima su išli družba i družka, a iza njih pidružba i pidružka. Nisu obilazili tri puta oko stola, nego su odmah sjedali.

Svatovski pir

Svatovska su pira bila dva – prvo u kući mladenke, a onda u kući mladoženje. Uzvanici mladenaca sjedili su pomiješano. Raspored sjedenja bio je jednak u obje kuće: mladenci su sjedili na sredini stola, prema vratima, a roditelji su sjedili s druge strane stola, pred njima. Mladenki je prvi do nje bio djever i uza nj djeveruša, a mladoženji djeveruša pa djever. Do njih su onda kumovi, pa ostali svatovi. Mladenci su svo vrijeme bili za stolom.

Kad su svatovi dolazili po mladenku (kao i kad su s njom dolazili kod mladoženje), bio je *головний обід*. Prvo se služila *зупа*, zatim kuhano živadsko ili govedsko meso s hrenom ili sosom, pa *голубці* (u list kupusa umotana heljdina (*зречка*) ili prosena kaša), pečeno meso i neka salata, pa pohano meso. Sve to stajalo je svo vrijeme na stolu. Na kraju se služila *каша* (proseni, zrno je tucano u stupi). Za ostale obroke služilo se se ista jela ili bi se još nešto ispeklo pa nadodalo. Mladenkine roditelji nisu dolazili na pir kod mladoženje. Oni su morali ostati kod kuće zbog svojih gostiju.

⁹ Npr. mladenka nije morala baciti što preko kuće, njoj ili mladoženji nije se stavljalo muško dijete u krilo, njoj nisu davali kruh i sol, ključeve kuće, nisu ju nudili vinom, medom, nisu ju posipali žitom, novcem, ona nije ljubila prag, nije se provlačila ispod čega, nije od svojih drugarica dobivala poseban kolač i dr.

Pred mladencima je na stolu bio korovaj, s riskom u njoj. Korovaj se rezalo prilikom darivanja. Mladenci su večerali iz jednog tanjura zato da u životu uvijek budu zajedno. U toka pira i oni su morali biti raspoloženi, veseli. Mladence se darivalo u toku pira kod mladoženje (osim ako nevjestini svatovi nisu išli u crkvu pa su oni darivali pred polazak svatova). Pred početak darivanja na stol se pred mladence postavilo piće i uza nj jedan tanjur pokriven maramicom (uzvanici su darivali ispod maramice da se ne vidi koliko je tko dao). Onda bi družba uzeo korovaj i plesao s njim, pa ga stavio na stol, uz tanjur. Prvo je darivao najstariji ukućan, pa onda roditelji (tako i u nevjestinoj i u mladoženjinoj kući). Uz stol su stajali djeveri. Jedan je svakom koji je darivao odrezao komad korovaja, drugi mu nasuo piće. Djeveruše su im pri tom pomagale. Kako je koji uzvanik dao dar, tri se puta poljubio prvo s nevjestom, a onda i tri puta s mladoženjom. Za svakog tko ih je darivao pjevalo se posebnu pjesmu. Te se pjesme nazivaju *вівади*. Pjesmu su započinjale djeveruše i kume, a prihvaćali ostali svatovi. Kad je, npr., išao darivati đak, pjevali su mu:

Ходив я до школи,
Учив ся читати,
Тепер меня можна,
Вівади співати.
Вівади співаю,
За кишеньку ся тримаю,

Дорогі молодята,
Подарувати вас чедаю.
Дарую вас молодята,
Дарую вас, дарую,
Що би вам щастя плило,
Як вода з рікою!

Kad je nevjestu išao darivati njen brat, pjevalo mu se ovako:

Ой колує місяченько,
Колує, колує,
Тепер мі брачику,
Брачик ця дарує,
Дарую ця сестричко,
З правою рукою,

Що би вам щастя плило,
Як вода з рікою,
Дарую ця сестричко,
Дарую, дарую,
Дай ти боже як вшо найліпше,
Я ці не жалую.

Jednako se ovako pjevalo kad je sestra darivala brata, kad su darivali družbe, družka, starosta, roditelji (*матуньо* ili *батічко*, *мамуня*), djed i baka (*дзідо*, *баба*), pa se samo mijenjao taj dio teksta. Međutim, vivada je bilo mnogo i vrlo različitih, pa se nije moralo pjevati upravo ovako.

Mladenci nisu koga darivali. Jabuke s riske u korovaju skidao je družba i onda ih dijelio: jednu bi razrezao na pola i dao svakom od mladenaca, drugu raspolovio za sebe i družku, a treću za pidružbu i pidružku. Nakon što se mladenki skinuo vijenac, ona i mladoženja trebali su dvoriti goste. On je samo

točio piće, a mladenka (i djeveruše koje su joj pomagale) je posluživala goste, dok su svi gledali kako ona to radi.

Mladenka je smjela plesati do skidanja vijenca, ali je prvo morala plesati s mladoženjom. Kad se išlo za головний обід, onda su svirači svirali „Дзін добри за молодих“. Pjevalo se:

Наш Іван, добрий пан,
Має грошей на роздане,
Як ся щось поміркує,
То нам музикантом подарує.

Na piru kod mladenaca sviralo se *коломийки*. Njih su muzikanti svirali kad su imali volje ili kad ih se platilo. Kolomyjky se pleše učetvoro, a bilo ih je različitih:

Пішов я з коломиї,
Па впав у помї,
А не дали ми загинути,
Дівки чорнобриви.

Или:

Коломия, не помя,
По горі ходила,
А як зішов на долину,

Курка воду пила.
Я до неї: „Чу, чу, чу!“
Щоб ся не втопила.

Или:

Коломия, не помя,
Ти коломійочка,
Кості би ся розсипали,
Як би не сорочка,
Коломия, не помя,
По горі ходила,
А як зішов на долину,
Води ся напилa,

А я з гори на долину,
Ні я йду, ні я йду,
Далеко до домоньку,
Чаженько зайду,
А я з гори на долину,
На баранцях їду,
Бараньці ся показали,
А я пішки не піду.

Na pir nisu dolazile maskirane osobe, ali su dolazili nepozvani. Njih se nazivalo *придошли* ili *чумаки*. Za njih bi se vani posebno postavilo jelo. Oni nisu krali mladenku (niti je ona sama bježala ili se skrivala), ali ako im je bilo žao što se djevojka udala (čumaky su obično bili momci), oni su onda činili „kvara“ (npr. krali korovaj). Dobili bi i od korovaja.

Za vrijeme svadbe bilo je dozvoljeno slobodnije ponašanje muškaraca i žena (riječima, šalom) zato da svadba bude veselija. Svatovi su se razilazili trećeg dana. Prvo su se opraštali od mladenaca, mladoženjinih roditelja, zahvaljivali im. Mladenci su svakog ispraćali do kapije, a netko si je znao platiti muzikante da ga isprate s pjesmom. Svadbene časnike mladenci su pratili do njihovih kuća.

Mladenci su u ložnicu išli sami, a tek pošto su se gosti razišli. Mladencima su znali vezati vrata da ne mogu izići. Muški pojas pri ovom nije igrao nikakvu ulogu. Nakon što su oni otišli u ložnicu, grupa ljudi nije se maskirala u vukove. Muž je smio odmah biti sa ženom. Poslije prve bračne noći, nije se vršio pregled da se utvrdi mladenkinu nevinost. Pir se drugdje nije više održavalo.

Običaji nakon svadbe

Običaj „poljevačine“ nije bio poznat. U prvu nedjelju nakon svadbe bili su *новратку*. Mladenka, mladoženja i njegovi roditelji išli su u posjet mladenkinim roditeljima. Na dar bi ponijeli pića, a ukućani bi priredili gozbu. Zetu je ovo također bio prvi put da je nakon svadbe posjećivao roditelje svoje žene. U sljedeću su nedjelju opet bili *новратку*, ali ovaj su put roditelji mladenke nju prvi put posjećivali u novom domu. I oni su na dar donosili piće, a ukućani priređivali gozbu.

Odmah u prvu nedjelju po svadbi oboje mladenaca trebali su prvi puta ići u crkvu. Bila bi sramota da dođe samo jedno od njih, pa ako nisu oboje mogli ići, nije išlo niti jedno od njih samo. U nekim detaljima nošnje nije se posebno obilježavalo status udane žene.

Vjervanja vezana uz običaje pri sklapanju braka

Djevojke su o udaji najviše gatale o Sv. Andriji i na Badnjak. Večer uoči Sv. Andrije djevojke su u ustima donosile vodu kojom će mijesiti posebne *плагчки* (pogačice). Momci su ih pri tom nasmijavali, ometali. Svaka bi si djevojka umijesila jednu pogačicu i obilježila svoju, a onda ih se poslagalo na jednu dasku. U kuću se onda uvodilo psa kojem čitav dan nisu dali jesti i priveli bi ga plačkama. Koju je pas prvi pojeo, ta će se djevojka prva udati.

Kad su se momci tu večer okupljali, djevojke su im na prijelazima preko plotova izbijale daščice, pa su ovi padali u blato. Za večeru su djevojke pripremale i *нупогу*, a u neke od njih stavljale kudjelju, ljutu papriku, biber i drugo, pa ih takve nudile momcima (iz šale). Tu večer za gredu se vješalo jedan kolač u koji se stavilo predivo, a momci onda skakali do njega (svaki je

imao pravo skočiti tri puta) i nastojali ga zagristi i otrgnuti, jer ako je momak to uspio, držalo se da će se onda sretno oženiti. Tu su večer pjevane ljubavne pjesme. Nakon večere djevojke su išle do plotu i gatale o udaji, dotičući redom devet kolaca (i pri tome govoreći: „Udam se, ne udam se“), a išle su redom – gdje jedna stane, druga je nastavljala. Te su im kolce momci mazali balegom.

Na Badnjak na večer djevojka bi uzela svezane žlice sa sijena pod stolom (žlice je svezao i na slamu pod stolom stavio pastir iz kuće da mu se marva na paši ne pogubi). S tim žlicama ona bi izišla u bašču ili dvorište, pa njima lupala. Od koje se kuće javio pas, vjerovalo se da će se ona udati na tu stranu sela.

Utjecaj uroka, zlih sila i zaštita mladenaca

Vjerovalo se u utjecaj uroka (*урок*) i zlog oka (*зли очі*) u periodu oko svadbe. Međutim, to nije bilo lako, jer se urok morao poklopiti i s određenim trenutkom (vremenom – minutom, planetama). Ljude koji su to činili nije se moglo prepoznati prema nekim određenim osobinama, nego su to bili ljudi zavidni, koji bi urekli tako da nešto u takvom određenom trenutku pomisle (npr. ako pomisle da mladenci imaju nešto lijepo).

Uroku je bila podložnija mladenka (ali ne i neki predmeti vezani za svadbu). No, mladenci su tokom svadbe svo vrijeme bili sa svatovima, nisu se uklanjali od pogleda. Djelovanje uroka manifestiralo se glavoboljom. Mladenka bi požutjela, pobijelila u licu. Ona je tada trebala izići van, uzeti svoj znoj ispod pazuha, njime tri puta prijeći po čelu i reći: „На пса уроки, а на мені скоки“ (tj. da bude vesela, da skače). Mladenci (ili sama nevjesta) nisu nosili nešto na sebi što bi im služilo za zaštitu od uroka. Po običaju se, tvrdile su kazivačice, nosilo križ na lančiću. U svadbi nije bilo nekog časnika koji bi bio zadužen čuvati nevjestu od utjecaja uroka.

Wedding Customs of the Ukrainians of Kamenica near Čelinac in Bosnia and Herzegovina

Dražen Nožinić

Summary

Fieldwork material about the wedding customs of the Ukrainians living in Kamenica in Bosnia and Herzegovina recorded in 1989 is presented in this contribution. The guidelines outlined in the *Ethnological Atlas of Yugoslavia* were abided by in the collection of the material.

Keywords: Kamenica, the Ukrainians, wedding customs, wedding songs, beliefs related to entering into marriage.

Dražen Nožinić

Nezavisni istraživač, Kardif, Velika Britanija /

Independent Researcher, Cardiff, Great Britain

E-mail: drazen58@hotmail.com

<https://orcid.org/0009-0006-7168-4536>

Примљено/Received: 10. 2. 2025.

Прихваћено/Accepted: 15. 2. 2025.